

PEDAQOJİ QIYMƏTLƏNDİRMƏNİN PRİNSİPLƏRİ

SEVDA HEYDƏROVA

Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun doktorantı, Bakı şəhəri
20 nömrəli məktəb-liseyin müəllimi. E-mail: heyderovasevda@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0003-1513-7416>

Məqaləyə istinad:

Heydərova S. (2024). Pedagoji qiymətləndirmənin prinsipləri. *Azərbaycan məktəbi*. № 3 (708), səh. 105–110

DOI: 10.30546/32898065.2024.3.034

Məqalə tarixçəsi

Göndərilib: 21.08.2024

Qəbul edilib: 09.09.2024

ANNOTASIYA

Pedagoji qiymətləndirmənin prinsiplərini müəyyən edərkən aydın olur ki, peşəkar müəllimlərin qarşısında pedagoji ustalıq, təhsilənlərin şəxsiyyətyönlü, elmi, global dünyanın təhsil sisteminə inteqrasiya edən, müstəqil təhsil sistemində uğurlar qazanan şagirdlərin yetişdirilməsi əsas vəzifələr kimi durur. Məqalədə müasir zamanda təhsil sistemində nailiyyətlərin qazanılması üçün keyfiyyətin idarə olunması mühüm məsələlərdən biri kimi göstərilir. Təhsil sisteminin prioritet məqsədlərindən biri kimi yeni qiymətləndirmə sisteminin hazırlanması və ondan istifadə mexanizmindən, qiymətləndirmə üzrə nailiyyətlərin düzgün müəyyən edilməsində ümumtəhsil məktəblərinin rəhbər və müəllim kollektivinin rolundan bəhs olunur.

Açar sözlər: Pedagoji qiymətləndirmə, Qiymətləndirmə Konsepsiyası, fəal vətəndaş mövqeyi, dinamikanın izlənməsi, qiymətləndirmə standartı.

PRINCIPLES OF PEDAGOGICAL ASSESSMENT

SEVDA HEYDAROVA

Doctoral Student of the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan,
Teacher of School-Lyceum No. 20 in Baku. E-mail: heyderovasevda@mail.ru
<https://orcid.org/0000-0003-1513-7416>

To cite this article:

Heydarova S. (2024). Principles of pedagogical assessment. *Azerbaijan Journal of Educational Studies*. Vol. 708, Issue III, pp. 105–110

DOI: 10.30546/32898065.2024.3.034

Article history

Received: 21.08.2024

Accepted: 09.09.2024

ABSTRACT

When defining the principles of pedagogical assessment, it becomes clear that the main tasks for professional teachers are pedagogical skills, fostering students who are personality-oriented, knowledgeable, integrated into the global education system, as well as achieving success in an independent education system. In the article, quality management is considered as one of the important issues in achieving success in the modern education system. The article also discusses the development of a new assessment system and its implementation mechanism as one of the priority goals of the education system, as well as the role of the administration and teaching staff of general education schools in accurately determining assessment achievements.

Keywords: Pedagogical assessment, Assessment Concept, active citizenship position, monitoring of dynamics, assessment standard.

Pedaqoji qiymətləndirmə

Müasir zamanda təhsil sistemində nailiyyətlərin qazanılması üçün keyfiyyətin idarə olunması mühüm məsələlərdən biridir. Təhsil sisteminin prioritet məqsədlərindən biri kimi yeni qiymətləndirmə sisteminin hazırlanması inkişaf layihəsində öz əsaslı təsdiqini tapır.

"Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası"nda göstəriləyi kimi təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi təhsil işçilərinin qarşısında öz işinə daha ciddi yanaşmaq, daim inkişafda olan cəmiyyətin tələbinə cavab verən şəxsiyyət yetişdirmək kimi məsuliyyətli vəzifə qoyur¹.

Ümumtəhsil məktəblərində təhsilin keyfiyyətinin təminatçısı şagirdlərdir. Onların təlim-təربiyəsinin gedişini, inkişafını və keyfiyyətini izləmək, onu vaxtında, düzgün istiqamətləndirmək baxımından təhsilənlərin gündəlik fəaliyyətinin və əldə etdiyi nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi mühüm məsələlərdən biridir. Qiymətləndirmə zamanı müəllimlərin istifadə etdiyi üsul və vasitələrin dərəcəsinə uyğun və səmərəli olması vacibdir.

Təhsilin keyfiyyətinin müəyyənəşdirilməsi, təlim və tədris prosesinin təkmilləşdirilməsi, eləcə də təhsildə nailiyyətlərin qiymətləndirilməsi problemlərinə dair qəbul edilən "Azərbaycan Respublikasının ümumi təhsil sisteminə Qiymətləndirmə Konsepsiyası" konseptual sənəd olaraq böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Qiymətləndirmə Konsepsiyasında məktəbdaxili qiymətləndirmə, milli qiymətləndirmə və beynəlxalq qiymətləndirmə sistemlərinin hazırlanması üzrə əsas prinsiplər, məqsədlər, komponentlər göstərilməklə tətbiq mexanizmləri təqdim edilib, zəruri fəaliyyətlər təsvir olunub, gözlənilən nəticələr müəyyənəşdirilib².

Təhsilənlərin qiymətləndirilməsi zamanı məktəblilərin cəmiyyətin həyatında iştirakı və

fəal vətəndaş mövqeyi qazanması üçün zəruri olan qabiliyyətlərin əldə edilməsi, habelə insan hüquqlarının, demokratik cəmiyyətin dəyərlərinin formalaşdırılması məsələləri nəzərə alınmalıdır. Ölkəmizdə ümumtəhsil məktəblərində qiymətləndirmə aşağıdakı məqsədləri özündə birləşdirir: şagird nailiyyətinin monitorinqi, qərarların qəbulu, təlim nəticələrinin qiymətləndirilməsi, ümumi nəticələrin toplanması, nailiyyətlərin qiymətləndirmə meyarlarının öncədən müəyyənəşdirilməsi.

Bu prinsiplərə daxildir:

- təhsilənlərin bilik, bacarıq, vərdişlərinin məqsədə uyğun yoxlanması;
- müstəqilliyin və sərbəstliyin müəyyən edilməsi;
- mövcud vəsaitdən səmərəli istifadə;
- əldə edilən informasiyanı təhlil və tətbiq etmək.

Qiymətləndirmə Konsepsiyasında başlıca məqsədlərin, fəaliyyət istiqamətlərinin müəyyən olunmasına ümumi məsələlər kimi baxılır, onun yaradılmasını zəruri edən şərtlər göstərilir. Respublikamızda təhsilin inkişaf istiqamətləri, qiymətləndirmə mexanizmlərinin bu prosesdəki əhəmiyyəti və faydası, humanist və demokratik xarakterə malik bir sistemin özünəməxsus cəhətlərini aşkara çıxarır. Burada təklif olunan qiymətləndirmə növlərinin texnoloji parametrləri üzərində xüsusi dayanılıb, onlardan istifadənin metod və mərhələləri açıqlanıb.

Ümumtəhsil məktəblərində qiymətləndirmə zamanı təhsilənlərin ölkədaxili və ölkəxarici informasiya əldə etməsi ilə bərabər, həm də onların müxtəlif müsabiqələrdə iştirakı, fəal vətəndaş mövqeyi ifadə edə bilməsi məqsədilə zəruri olan bacarıqların formalaşdırılması əsasdır. Demokratik cəmiyyətin tələblərinə cavab verən, innovativ qabiliyyətə malik şəxsiyyətlərin yetişdirilməsi prioritet məsələlərdən biridir (Cabbarov, 2015).

Təhsilənlərin qiymətləndirilməsi dedikdə,

¹ Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası.//Azərbaycan məktəbi, 2013, №5.

² Azərbaycan Respublikası ümumi təhsil sisteminə Qiymətləndirmə Konsepsiyası. "Azərbaycan müəllimi" qəzeti, 29 iyul 2006-cı il.

ilkin olaraq onların qazandıqları nailiyyətlərin müəyyənləşdirilməsi nəzərdə tutulur. Fənn kurikulumlarında qiymətləndirmənin məzmunu əhatə olunduğundan bu sənəddə həmin məsələ sadəcə xatırlanır; qiymətləndirmə mexanizmləri və vasitələrinin yaradılmasında məzmun standartlarının, fənn kurikulumlarının bir mənbə kimi əsas olması xüsusi yer tutur.

Konseptual sənəd olaraq Qiymətləndirmə Konsepsiyasında şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsinin üç əsas mərhələsi göstərilir. Bu mərhələlər (məktəbdaxili qiymətləndirmə, milli qiymətləndirmə və beynəlxalq qiymətləndirmə) üzrə aparılan monitorinqlər ümumtəhsil sistemində təhsilin keyfiyyətini və nəticələrin şəffaflığını göstərir.

Qlobal məqsədlərə yönəlmiş təhsildə İnkişaf Konsepsiyası onun tətbiq imkanlarını genişləndirir, humanist və demokratik təhsil sisteminin qurulması baxımından gələcək fəaliyyətin genişlənməsinə zəmin yaradır. Sənəd təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün təhsilin məzmunu, müəllim hazırlığı, şagird nailiyyətinin qiymətləndirilməsi ilə bağlı bir sıra strateji komponentləri özündə birləşdirir.

Beləliklə:

- cəmiyyətdə müasir baxışların, dəyərlərin (mədəniyyətin) formalaşmasını təşkil edir;
- bazar münasibətləri şəraitində müəyyən olunmuş məzmunun (standartların) mənimsənilməsinə təmin edir;
- qiymətləndirmə prosedurlarını müəyyən edən normativ-hüquqi baza müəyyən edir;
- milli qiymətləndirmə sistemi yaradılır və ölkənin beynəlxalq qiymətləndirmədə iştirakı tənzimlənir.

Azərbaycan Respublikasının Təhsil Qanununa əsaslanaraq ümumi təhsil məktəblərində qiymətləndirmə müasir dünya standartlarına uyğun hazırlanmışdır və yeni qiymətləndirmə sisteminin prinsipləri üçün baza rolunu oynayır³.

Şagird nailiyyətinin nəticələrini və keyfiyyəti özündə əks etdirən məktəbdaxili qiymətləndirmənin növləri göstərilənlərdir:

- ilkin səviyyənin qiymətləndirilməsi;
- inkişaf dinamikasının izlənməsi;
- yarımillik nəticəni müəyyən edən yekun qiymətləndirmə.

Qiymətləndirilmə vasitəsilə şagirdlərin inkişafının izlənməsi

Təhsil sistemində qiymətləndirmə təhsil alanların zəif və güclü tərəflərini müəyyən etməklə onların inkişafını izləməyə, mənimsəmə səviyyəsini müəyyən etməyə kömək edir.

Təlim prosesinin mühüm tərkib hissəsi olan qiymətləndirmə proses zamanı yerinə yetirilir. Bu zaman şagirdlərin inkişaf səviyyəsindən və şəraitindən asılı olaraq müxtəlif metodlardan istifadə məqsəduyğun hesab olunur. Təlimin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə xidmət edən qiymətləndirmə prosesi şagirdlərin təlim nəticələrinin müntəzəm yaxşılaşdırılmasına, onların bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinə xidmət edir. Göstəriləndiyi kimi, şagird nailiyyətinin qiymətləndirilməsi zamanı ədalət, şəffaflıq, obyektivlik prinsipləri qorunur.

Təhsil sahəsində humanist və demokratik sistemin yaradılmasında qiymətləndirmə növləri müstəsna rol oynayır.

Təhsil sahəsində daha böyük uğurlara nail olmaq üçün görülmüş işlərin keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq məqsədilə qeyd edilən bir sıra tədbirlərin həyata keçirilməsi mühüm sayılır:

- fənlər üzrə qiymətləndirmə vasitələrinin müəyyənləşdirilməsi və nümunələr üzrə işlənməsi;
- nailiyyətlərin müəyyən olunmasının hər bir növünə aid qaydaların işlənməsi;
- təhsilalanların nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi üzrə müəllimlərin peşəkarlığının artırılması. Bunun üçün həm paytaxtda, həm də bölgələrdə oflayn kursların yaradılması;
- məktəbin idarəetmə sistemində şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi üzrə işlərin aparılmasının diqqət mərkəzində

³ Azərbaycan Respublikası ümumi təhsil sistemində Qiymətləndirmə Konsepsiyası. "Azərbaycan müəllimi" qəzeti, 29 iyul 2006-cı il.

saxlanması, ona keyfiyyətin idarə olunma mexanizmi kimi baxılması;

- təhsilverənlərin ehtiyac və tələbatlarına cavab verən davamlı məktəb tədbirlərinin təşkili.

Qiymətləndirmə proqramı beynəlxalq səviyyədə göstərilən prinsiplər əsasında müəyyənləşdirilir. Bu proqramın əsasında dəqiq və etibarlı informasiya xüsusi yer tutur.

Beləliklə, pedaqoji qiymətləndirmə fəaliyyətində olan və ya başa çatmış hər hansı bir proqramın sistemli və obyektiv təhlilini və ekspertizasını keçirmək, onun effektivliyini, məqsədəuyğunluğunu və qarşıya qoyulmuş məqsədlərin düzgünlüyünü müəyyən etmək məqsədi daşıyan bir prosesin yerinə yetirilməsidir.

Ölkəmizdə həyata keçirilən təhsil islahatlarının mühüm istiqamətlərindən biri qiymətləndirmə sahəsində görülmüş işlərdir. Ümumi təhsil pilləsində şagirdlərin qiymətləndirilməsi, monitorinqlərin vaxtında məqsədəuyğun şəkildə keçirilməsi dinamikanın izlənməsinə, nöqsanların aradan qaldırılmasına kömək edir.

Təhsil sahəsində qazanan uğurlar təhsil alanların stimullaşdırılmasına, dəyərləndirilməsinə xidmət etsə də, bu sahədə subyektivliyə də yol verilir. Şəxsiyyətin qiymətləndirilməsi humanist mövqe nümayiş etdirmir, təhsil alanların müəllimlərin mülahizələri əsasında dəyərləndirilməsi kimi meydana çıxır.

Pedaqoji prosesin əsas mərhələləri dərsin təşkilini müəyyən edən elementləri özündə birləşdirməli və qarşılıqlı əlaqəli olmalıdır. Bu zaman qazanan nailiyyətin diaqnostikası, proqnozlaşdırılması və inkişafı mühüm məsələlərdən birinə çevrilir.

Təhsil sisteminə pedaqoji qiymətləndirmənin mexanizm və vasitələrindən məqsədyönlü istifadə şagird nailiyyətinin müəyyənləşdirilməsinə xidmət edir. Qiymətləndirmə üzrə nailiyyətlərin düzgün müəyyən edilməsində ümumtəhsil məktəblərinin rəhbər və müəllim kollektivinin rolu böyükdür.

Pedaqoji qiymətləndirmənin prinsiplərini müəyyən edərkən aydın olur ki, bu gün peşəkar müəllimlərin qarşısında duran əsas məsələ

onların pedaqoji ustalığı, təhsilalanların şəxsiyyətyönlü, elmi, global dünyanın təhsil sisteminə inteqrasiya etmə bacarığını formalaşdırmaq, müstəqil təhsil sistemində uğurlar qazanaraq, öz bilik, bacarıq, vərdislərini inkişaf etdirən təhsilalanların yetişdirilməsidir.

Pedaqoji qiymətləndirmənin prinsiplərindən danışarkən aşağıdakıları göstərmək olar:

- nəticələrin əvvəlcədən müəyyənləşdirilməsi;
- qiymətləndirmə meyarları;
- fəaliyyətin müəyyənləşdirilməsi.

Nəticələrin əvvəlcədən müəyyənləşdirilməsi hər bir fənnə aid məzmun xətləri üzrə təlim nəticələrinin reallaşdırılmasını özündə əks etdirir. Nəticələrin öncədən müəyyənləşdirilməsi inkişaf dinamikası formalaşdırmağa zəmin yaradır.

Qiymətləndirmə standartı – təhsilalanların nailiyyət səviyyəsinə qoyulan dövlət tələbidir. Bu zaman müəllimin pedaqoji ustalığı mühüm məsələlərdən biridir. Təhsil sahəsinin zəruri hissəsi olan qiymətləndirmə, şagirdlərin əldə etdiyi bilik və bacarıqları daha aydın təsvir etmək və onu sistemləşdirmək məqsədi daşıyır.

Fənlər üzrə təlim fəaliyyətinin müəyyənləşdirilməsi, inkişaf səviyyəsinin məqsədəuyğun şəkildə sistemləşdirilməsi, daim inkişaf etdirilməsi təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə xidmət edir.

Ölkəmizdə ümumi təhsil məktəblərində Qiymətləndirmə Konsepsiyasının tətbiqi aşağıdakı nəticələrin əldə olunmasına xidmət edir.

1. Ümumtəhsil məktəblərində şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsi sistemi yaranır;
 2. Azərbaycan təhsilində global dünyanın qəbul və inkişaf etdirdiyi qiymətləndirmə sistemi formalaşır;
 3. Dəyərlərə əsaslanan şəxsiyyətyönlü təhsil sisteminin inkişafı təmin olunur.
- Beləliklə,
- təhsilin keyfiyyəti üçün əsas göstərici olan “şagirdin təlim nəticələri” haqqında məlumat əldə etmək mümkün olur;
 - məntiqi təfəkkür vərdislərinin inkişafı təmin edilir;

- şagirdlərin inkişafını ardıcıl və sistemli olaraq izləmək, istiqamətləndirmək mümkün olur.

Ölkəmizdə təhsil sistemi üzrə qanunları rəhbər tutaraq pedaqoji qiymətləndirmənin prinsipləri kimi ümumtəhsil məktəblərində təhsilalanların bilik və bacarığının dəyərləndirilməsi, nailiyyətlərin müəyyənləşdirilməsi, aşkarlanması və cəmiyyətin tələblərinə cavab verən şəxsiyyətyönlü şagirdlərin formalaşdırılması vəzifəsi durur.

Planlaşdırılmış təlim nəticələri əsasında daha yüksək nəticələr qazanmaq olar. Bu zaman təhsilin keyfiyyətini yüksəltmək əsas amillərdən biri olmalıdır.

Nəticə

XXI əsrdə innovasiya prosesləri, hər şeydən əvvəl, ölkənin özünün milli təhsil sistemində yaradılmış sağlam təmələ əsaslanır. Ümumtəhsil məktəblərində bu təməl daha çox dövlət vəsaiti ilə dəstəklənən tədqiqatlardır. Nəticə olaraq, təhsil elmi biliklərin qazanılmasına, insan mədəniyyətinin formalaşmasına, praktik bacarıqların inkişafına xidmət edir. Müasir yeni innovasiyaların araşdırılması və öyrənilməsi elm və təhsilin inkişafına xidmət edir.

Azərbaycan dövləti xarici ölkələrlə, regional və beynəlxalq təşkilatlarla müvafiq sahədə elm və təhsilin inkişafı üzrə çoxlu sayda müqavilələr imzalayıb. İmzalanan müqavilələrin ölkəmizdə elmin, təhsilin inkişafı, beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi, biliklərin mübadiləsi, kadr hazırlığı, birgə elmi tədqiqatların və elmi-texniki layihələrin yerinə yetirilməsi milli mənafeələrə əsaslanır. Ölkəmiz dövlət orqanlarının ayrı-ayrı ölkələrlə birgə təhsil, elmi-tərəqqi, əməkdaşlıq sahəsində imzaladığı müqavilə və sazişləri, həmçinin müvafiq komissiyaların protokollarını nəzərdən keçirdikdə qeyd olunan bütün məsələlərin ən mühüm, aktual, respublika üçün əhəmiyyətli mövzuları əhatə etdiyini görürük.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

- ¹ Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Staregiyası. // Azərbaycan məktəbi, 2013, №5.
- ² Azərbaycan Respublikası ümumi təhsil sistemində Qiymətləndirmə Konsepsiyası. "Azərbaycan müəllimi" qəzeti, 29 iyul 2006-cı il.
- ³ Cabbarov, M. (2015). Təhsil dövlət siyasətinin prioritetləri sırasında ilk yerlərdən birini tutur. "Azərbaycan" qəzeti, 1 mart.
- ⁴ Məkdəbdaxili qiymətləndirmə: tədqiqatlar və nəticələr. Bakı, 2016.
- ⁵ Nəzərov, A. (2012). Müasir təlim texnologiyaları. Bakı.
- ⁶ <http://www.webeconomy.ru/index.php?page=cat&newsid=865&type=news>